

**БЕЛАРУСКА-РУСКІЯ ЛЕКСІЧНЫЯ АРЭАЛЫ
Ў «АГУЛЬНАСЛАВЯНСКІМ ЛІНГВІСТЫЧНЫМ АТЛАСЕ»**

У гісторыі сусветнай лінгвагеаграфіі ў адпаведнасці з класіфікацыяй атласаў па арэалах абследавання – рэгіянальныя, нацыянальныя, атласы групы моў, атласы кантынентаў – Агульнаславянскі лінгвістычны атлас (скарочана АЛА) адносіцца да атласаў трэцяга пакалення – атласаў шматлікіх моў славянскага свету. Лінгвістычныя атласы і карты прыцягваюць да сябе ўвагу даследчыкаў перш за ўсё як кампактныя крыніцы моўнай інфармацыі. Традыцыйна яны ўспрымаюцца ў двух планах: па-першае, як рэпертуар прадстаўленых моўных з’яў і адзінак, па-другое, як арэалы распаўсюджвання канкрэтных лексічных найменняў. Так, 3 том «Раслінны свет» АЛА лексіка-словаўтваральнай серыі, выдадзены ў Мінску [1], прысвечаны апісанню лексікі, якая адносіцца да расліннага свету. Гэта лексіка вельмі шырока распаўсюджана на славянскай тэрыторыі, а таму аналіз яе сучаснага стану мае вялікае значэнне для даследаванняў гісторыі мовы. Напрыклад, арэал лексемы *dab-ъ* ‘дуб’ паказвае, што гэта лексема шырока распаўсюджана на тэрыторыі паўночнай Славіі (а гэта –ўсходнеславянскія дыялекты, а таксама заходнеславянскія – польскія, лужыцкія, чэшскія, славацкія), але ў той жа час яна мае абмежаваныя арэалы – ў паўднёвай Славіі, упрыватнасці, у славенскіх, харвацкіх і сербскіх дыялектах, дзе з ёй канкуруюць лексемы *xvost-ъ*, *gor-un-ъ*, *cer-ъ*, *granica* (разнавіднасць дуба). Можна адзначыць, што ў гэтых дыялектах даволі часта адзначаецца звужэнне арэала лексем, якія маюць шырокае распаўсюджанне на астатняй славянскай тэрыторыі.

На картах АЛА бачна, як, напрыклад, адну і тую ж расліну называюць у розных рэгіёнах Беларусі, Украіны, Польшчы, Расіі і іншых славянскіх дыялектах. Так, на картах Атласа можна паглядзець, у якіх дыялектах прыгожую кветку, што цвіце сінім колерам, называюць *васільком* ці *валошкай* і ці гэтак яе называюць, напрыклад, у Балгарыі. Матэрыялы атласа паказваюць, што на Беларусі назва *васілёк* ужываецца пераважна на тэрыторыі паўночна-ўсходняга дыялекту, а яшчэ яна пашырана у рускіх дыялектах і рэдка адзначаецца ва ўкраінскіх. А вось назва *валошка* на Беларусі распаўсюджана на тэрыторыі паўднёва-заходняга дыялекту, шырока ўжываецца ва ўкраінскіх дыялектах, а таксама на мяжы з імі ў

некалькіх рускіх пунктах. У Балгарыі гэта квета носіць назву *sinčec* або *mitlička*.

Картаграфаванне моўнага матэрыялу на агромнай тэрыторыі, якую займаюць славяне ў Еўропе, надало картам Атласа асаблівую каштоўнасць, паколькі, чым большая тэрыторыя, тым больш надзейная інфармацыя пра спецыфіку дыялектнага ландшафту і верагоднасць атрымання аргументаваных звестак. Карты Атласа, перш за ўсё, паказваюць распаўсюджанне праславянскага слова ў сучасных славянскіх дыялектах. Аналіз матэрыялу паказвае, што лёс кожнага слова аказваецца розным. Так, з тома «Народныя звычай» [2], напрыклад, можна даведацца пра лексему ‘Пасха’, што гэта запазычаная з грэчаскай мовы лексема (*πάσχα* < др.-евр. *pēsah*) шырока распаўсюджана ва ўсіх усходнеславянскіх дыялектах, толькі ў гаворках Правабярэжнай Украіны і ў заходніх беларускіх дыялектах яе арэал абмяжоўваюць лексемы *вялікдзень* (*vel-ik-o-dьn-j-a* і *vel-ik-ь dьn-ь*).

Сучаснай навуковай грамадскасцю стварэнне Агульнаславянскага лінгвістычнага атласа ўспрымаецца як беспрэцэдэнтнае мерапрыемства ў гісторыі сусветнай дыялекталогіі, якое дазваляе ўзгадніць арэальнае распаўсюджанне вядомых моўных з’яў у прасторы і часе, а таксама ў міжмоўным узаемадзеянні. Вынікі і матэрыялы даследавання разлічаны на шырокае міжнароднае практычнае прымяненне карыстальнікамі славянскіх моў. У новых матэрыялах АЛА зацікаўлены лінгвісты ўсіх славянскіх краін, а таксама айчынныя дыялектолагі і гісторыкі мовы.

ЛІТАРАТУРА

1. Общеславянский лингвистический атлас. Выпуск 3 «Растительный мир» / Гл. ред. А.И. Подлужный. – Минск, 2000. – 162 с.
2. Общеславянский лингвистический атлас. Выпуск 10 «Народные обычаи» / Отв. ред. Т.И. Вендина. – М.; Спб., 2015. – 276 с.